

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คุรุสภา, องค์การค้ำ. **สํสกฤต-ไท-อังกฤษ อภิธาน**. พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์-
คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๑
- จันทบูรินฤนาค, กรม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. **ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิริพร, ๒๕๑๓.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, **สังคมิวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่สี่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา-
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, **อารยธรรมสมัย ๑-๓**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- ชินวรสิริวัฒน์, กรมหลวง พระเจ้าวรวงศ์เธอ, **คัมภีร์อภิธานปทีปิกา หรือ พจนานุกรมภาษา
บาลี แปลเป็นไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราช-
วิทยาลัย, ๒๕๒๓.
- เทพเวที (ประยูรท์ ปยุตโต) พระ. **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-
เรือนแก้ว, ๒๕๓๒.
- ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) พระ, **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ไมคัลลานะมหาเถระ, พระ. **อภิธานปทีปิกา และ อภิธานปทีปิกาสุจิ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปลโม) พระ, และคณะ. **ธาตุวัตตสังคหปาฐนิสสยะ**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- อัครวงศาจารย์, พระ. **ศัพท์นิติปกรณ์ธาตุมาลา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ,
๒๕๒๕.
- มูลนิธิภูมิพล. **พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษฉบับภูมิพลโลกิขุ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, ๒๕๓๐.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๓๐.
- วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, " ศาสนาและปรัชญาในคัมภีร์ชาดก " คณะอักษรศาสตร์. (มกราคม ๒๕๑๖)
หน้า ๗๕-๙๑
- วิจิตรวาทการ, หลวง. **ศาสนาสากัล เล่ม ๑, ๕**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส ธรรมภักดี,
๒๕๒๓.

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่มที่ ๑๗. พิมพ์ครั้งที่สอง, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ไพศาลศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๘ : ๑๐๕๗๖ - ๑๐๕๘๑.

สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลศัพท์นิพนธ์พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ
วโรรส. พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

สุวรรณ เพชรนิล, พุทธปรัชญาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-
รามคำแหง, ๒๕๓๓.

เสฐียร พันธรั้งษ์, ศาสนาโบราณ. พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา-
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

เสฐียร พันธรั้งษ์, ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา-
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

อารยศูร ประพันธ์, ซาตคมมาลา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
๒๕๐๐.

ภาษาบาลี

วินยปิฎก มหาวิภงฺกปาติ (ทฺติโย ภาค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

วินยปิฎก มหาวคฺคปาติ (ปฐโม ภาค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

วินยปิฎก มหาวคฺคปาติ (ทฺติโย ภาค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

วินยปิฎก จุลลวคฺคปาติ (ปฐโม ภาค). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก ทิฆนิกายสุตฺต สีสกฺขนฺนวคฺคปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก ทิฆนิกายสุตฺต มหาวคฺคปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก ทิฆนิกายสุตฺต ปาฎิกวคฺคปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก มชฺฉิมนิกายสุตฺต มุลปณฺณาสกปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก มชฺฉิมนิกายสุตฺต มชฺฉิมปณฺณาสกปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก มชฺฉิมนิกายสุตฺต อุปริปณฺณาสกปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก สํยุตฺตนิคายสุตฺต สคถวคฺคสํยุตฺตปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก สํยุตฺตนิคายสุตฺต ขนฺธวาววคฺคสํยุตฺตปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก สํยุตฺตนิคายสุตฺต มหาวาววคฺคสํยุตฺตปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก อํกุตฺตรนิกายสุตฺต เอกก-ทฺก-ติกนิปาตปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๓๐.

สุตฺตฺนฺตปิฎก อํกุตฺตรนิกายสุตฺต จตฺกนิปาตปาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

- สตฺตฺนตฺปิฎก อํกุตฺตรนิกายสฺส สตฺตก-อญฺญก-นวกนิปาตปาติ. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก อํกุตฺตรนิกายสฺส ทสก-เอกาทสกนิปาตปาติ. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส ขุทฺทกปาฐ-ธมฺมปท-อุทาน-อิติวุตฺตก-สตฺตฺนนิปาตปาติ. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส วิมานวตฺตฺ-เปตวตฺตฺ-เถรคาถา-เถรีคาถาปาติ. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส ชาตกปาติ (ปฐฺโม ภาค). กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส ชาตกปาติ (ทุติโย ภาค). กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส จุฬนิตฺตฺปาติ. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส ปฐฺมมภิทามคฺคปาติ. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส อปทานปาติ(ปฐฺโม ภาค). กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.
- สตฺตฺนตฺปิฎก ขุทฺทกนิกายสฺส อปทานปาติ (ทุติโย ภาค). กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐

ภาษาอังกฤษ

- Acharya, Honrary. Puranic Concept of Dana. Delhi : Nag, 1993.
- Apte, Vaman Shivram. The practical Sanskrit-English Dictionary. 3rd ed . Delhi : Motilal Banarsidass, 1965
- Brandon, S.G.F. A Dictionary of Comparative Religion. London : Tinling and Company, n.d.
- Christopher, M. Byrski. Concept of ancient Indian Theatre. Delhi : Munshiram Manoharlal Publishers, 1973
- Encyclopedia of Religion. Newyork : Macmillan , 1987
- Ferm, Vergilius (ed) . The Encyclopedia of Religion. New Jercy : Popular Book , n.d.
- Macdonell, Auther. A. A History of Sanskrit Literature. 3rd ed. New Delhi : MunShiram Manohalal, 1972
- Macdonell, A.A. Vedic Grammar. Vanarasi : Indological Book House, 1968.
- Macdonell, A.A. Vedic Mythology. New Delhi : Motilal Banarsidass, 1981.

- Mackenzie, Donald A. *Indian Myth and Legend*. New Delhi : Sona Publications, 1971.
- Prabhavanand, Swami. *Vedic Religion and Philosophy*. Mylapore : Sri Ramakrishna Math, n.d.
- Rhys T.W. Davids & W. Stede. *The Pali-Texts Society's Pali-English Dictionary*. London : Routledge & Kegan Paul Ltd., 1986
- The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishad*. Harvard University , 1952.
- Thomas J. Hopkins. *The Hindu Religious Tradition*, California : Franklin & Marshall College, 1971.
- Trikha, J.R. *Ric Veda A Scientific and Intellectual Analysis of the Hymns* . Bombay : Somaiya Publications . 1981.
- Velankar, S.V. *Our Bharat Standard V. (History, Civics and Administration)*. 12th reprint. Bombay : Bareau of Textbook Production, 1976.
- Whitney, W. D. *The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of Sanskrit Language* 4th ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1983.

ภาคผนวก ก

ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

ความหมายของพระไตรปิฎก

ตามรูปศัพท์ คำว่าพระไตรปิฎก แยกศัพท์ออกเป็น พระ+ไตร+ปิฎก คำว่าพระหมายถึงถึงสิ่งที่ประเสริฐ คำว่าไตร เป็นภาษาสันสกฤต บาลีเป็น ตี แปลว่า สาม (จำนวนเต็ม ๓) คำว่าปิฎก มีความหมายสองนัยยะ คือ

๑. หมายถึง ภาชนะ (ภาชนะตุโถ) เช่นหมายถึงตะกร้า
๒. หมายถึง คัมภีร์หรือตำรา

เพราะฉะนั้น พระไตรปิฎก จึงหมายถึงคัมภีร์หรือตำราสามกลุ่ม อันเป็นที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ ไม่ให้กระจัดกระจาย เหมือนตะกร้าสามใบที่บรรจุสิ่งของไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย

คัมภีร์หรือตำราสามกลุ่มที่กล่าวถึงนี้คือ พระวินัยปิฎก, พระสุตตันตปิฎก, พระอภิธรรมปิฎก

ความเป็นมาของพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกประกอบด้วยพระวินัยปิฎก, พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ดังกล่าวแล้ว ในระยะที่พระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนา ยังไม่มีคำว่าพระไตรปิฎก ในรัชคคสูตรระบุชัดว่า สุวาสุขาโต ภควตา ธมฺโม แปลว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว. พระธรรมในที่นี้หมายถึงพระธรรมและพระวินัย ต่อมาก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า โย โว อานนฺท ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต โส โว มมจฺเจยน สตฺถา แปลว่า ดูก่อนอานนท์ ธรรมที่เราแสดงและวินัยที่เราบัญญัติไว้แก่พวกเธอนั่นแหละ จะเป็นศาสดาของพวกเธอ ต่อเมื่อเราล่วงลับไป. พระพุทธโฆษาจารย์อธิบายไว้ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาวา คำว่า ธรรม หมายถึงนิกายทั้งห้า คือ ทีฆนิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตตนิกาย, อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย. แต่ขุททกนิกาย นั้นรวมเอาอภิธรรมหรือสัตตปัฏกณ์เข้าด้วย ในคราวสังคายนาครั้งแรกหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะก็ชวนพระอรหันต์ทั้งหลายทำสังคายนาพระธรรมวินัยว่า หนฺท มยฺ อวฺโส ธมฺมญฺจ วินยญฺจ สงฺคายนม แปลว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เอาเถอะ พวกเราจะสังคายนาพระธรรมและพระวินัย แสดงว่าเมื่อคราวทำสังคายนาครั้งที่ ๑ นั้น คำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่าพระธรรมวินัย

คำว่า พระไตรปิฎก ยังไม่มีการกล่าวไว้ชัดเจน ยังคงเรียกว่าพระธรรมวินัย แต่มีข้อความหลายแห่งที่มีคำว่า พระวินัย พระสูตรและพระอภิธรรม ครบถ้วน เช่นในสังฆาทิเสสข้อที่ ๗ ได้กล่าวไว้ว่า ทพฺโพ มลฺลปฺตฺโต สภาคานํ สภาคานํ ภิกฺขุณฺโณ เอกขุณฺโณ เสนาสนํ ปญฺญาเปติเย เต ภิกฺขุ สุตฺตฺนฺตฺติกา เตสํ เอกขุณฺโณ เสนาสนํ ปญฺญาเปติ เต อญฺญมญฺญํ สุตฺตฺนฺตฺติ สงฺคา ยิสฺสนฺตฺติ ๕ เย เต ภิกฺขุ วินยธฺรา เตสํ เอกขุณฺโณ เสนาสนํ ปญฺญาเปติ เต อญฺญมญฺญํ วินยํ วินิจฺฉินิสฺสนฺตฺติ ๕ เย เต ภิกฺขุ อภิธมฺมิกา เตสํ เอกขุณฺโณ เสนาสนํ ปญฺญาเปติ เต อญฺญมญฺญํ อภิธมฺมํ สากฺขฉินิสฺสนฺตฺติ ๕ แปลว่า พระทัพพมัลลบุตร ย่อมจัดเสนาสนะไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อภิกษุทั้งหลายที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน คือ พระภิกษุเหล่าใดเล่าเรียนพระสูตร ก็จัดเสนาสนะไว้ในกลุ่มเดียวกัน ด้วยประสงค์ว่า พวกเขาจักสอบสวนพระสูตรระกันและกัน. พระผู้ทรงวินัยก็จัดไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน ด้วยประสงค์ว่า พวกเขาจะได้วินิจฉัยวินัย กระกันและกัน. พระภิกษุก่อได้ศึกษาเล่าเรียนพระอภิธรรม ก็จัดเสนาสนะสำหรับพระภิกษุเหล่านั้นเป็นกลุ่มเดียวกัน ด้วยประสงค์ว่า พวกเขาจักสนทนาพระอภิธรรม กระกันและกัน. ในภิกษุณีวิภังค์ ฉัตตฺ ๗ ทนฺวรรค สิกขาบทที่ ๑๒ ก็ระบุทั้งสามคำเหมือนกัน ดังข้อความว่า ปญฺหนิ ปุจฺเจยฺยาติ สุตฺตฺนฺเต โยกาสํ การาเปตฺวา วินยํ วา อภิธมฺมํ วา ปุจฺจติ อปฺตฺติ ปาจิตฺตียสฺส ๕ วินยเ โยกาสํ การาเปตฺวา สุตฺตฺนฺตฺติ วา อภิธมฺมํ วา ปุจฺจติ อปฺตฺติ ปาจิตฺตียสฺส ๕ อภิธมฺเม โยกาสํ การาเปตฺวา สุตฺตฺนฺตฺติ วา วินยํ วา ปุจฺจติ อปฺตฺติ ปาจิตฺตียสฺส ๕ แปลว่า พระภิกษุณีขอโอกาสอันใดต้องถามอันนั้น ๕ ถ้าขอโอกาสถามพระสูตร แล้วถามพระวินัยหรือพระอภิธรรม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ๕ ขอโอกาสถามพระวินัย กลับไปถามพระสูตรหรือพระอภิธรรม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ๕ ขอโอกาสถามพระอภิธรรม กลับถามเรื่องพระสูตรหรือพระวินัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ๕ (๓/๔๗๗/๒๕๕)

ในอปทาน ขุททกนิกาย ระบุว่า สุตฺตฺนฺตฺติ อภิธมฺมญฺจ วินยญฺจาปิ เกวลํ นวฺงคํ พุทฺทวจฺฉนํ เสา ธมฺมสภา ตว แปลว่า พระสูตร พระอภิธรรมและพระวินัย รวมพระพุทฺทพจนฺมี องค์ ๙ ทั้งสิ้นนี้เป็นธรรมสภาของพระองค์ ๕

ข้อความที่กล่าวมานี้ แสดงว่ามีการเรียกนามพระสูตร พระวินัยและพระอภิธรรม มา นานแล้ว แต่ยังไม่แยกออกไม่ชัดเจนเท่านั้น คำว่า พระไตรปิฎก มีแยกกันชัดเจนในคราวทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า

เตปิฏฺโง พุทฺทวจฺฉนํ นาม พุทฺทสฺส ภควโต ธมฺมวินยสฺส สโมธานํ โหติ แปลว่า พระพุทฺทพจนฺ คือพระไตรปิฎก เป็นที่รวมแห่งพระธรรมวินัยขององค์ภควันตพุทฺธเจ้า ดังนั้น จึงเห็นว่า คำว่าพระไตรปิฎกจึงเป็นผลมาจากการทำสังคายนา

พระไตรปิฎกเกิดจากการสังคายนา

การสังคายนาคือการร้อยกรอง การจัดระเบียบหมวดหมู่พระธรรมวินัยให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน การสังคายนาอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างสากลนั้นมี ๓ ครั้ง ดังนี้

การสังคายนาครั้งที่ ๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อร้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความดำรงมั่นของพระพุทธศาสนา โดยทำที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา บนภูเขาเวภารบรรพต ใกล้เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ. มีพระมหากัสสปเถระเป็นประธานสงฆ์ เป็นองค์ปূจจา พระอุบาลีเป็นองควิสัยชนาพระวินัย พระอานนท์เป็นองควิสัยชนาพระสูตรและพระอภิธรรม ในท่ามกลางพระอรหันต์ที่เข้าร่วมประชุม ๕๐๐ รูป มีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์การสังคายนา ใช้เวลากระทำ ๗ เดือนจึงเสร็จ การทำครั้งนี้ เป็นผลให้เกิดการสังคายนาครั้งต่อมา

การสังคายนาครั้งที่ ๒ ทำหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ ๑๐๐ ปี ปรารภเรื่องความเสมอภาคแห่งศีลและทิวติของภิกษุชาววัชชี กระทำที่วัดวาฬิการาม ใกล้เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี มีพระเจ้าร่วมประชุม ๗๐๐ รูป พระอชิตเถระจัดสถานที่ พระยสกาถนทกบุตรเป็นประธานสงฆ์ พระสัพพกามีเป็นองค์ปূจจา พระเวตเถระเป็นองควิสัยชนาพระธรรมวินัย พระเจ้ากาฬาศุภราช เป็นองค์อุปถัมภ์

การสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๓๖ ปรารภถึงเดียรถียปปลอมบวชในพระพุทธศาสนาแล้วแสดงทิวติเดิมของตน ทำที่อโคการาม เมืองปาฏลีบุตร มีพระอรหันต์เข้าร่วมเป็นการสงฆ์ ๑,๐๐๐ รูป. พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน เป็นองค์ปূจจาพระธรรมวินัยและรจนากถาวัตถุ. พระมัชฌันติกเถระและพระมหาเทวเถระเป็นองควิสัยชนา ใช้เวลาทำ ๙ เดือนจึงแล้วเสร็จ โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์. การสังคายนาครั้งนี้ได้จัดระเบียบพระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎก และบรรจุคัมภีร์กถาวัตถุเข้าในพระอภิธรรม ครั้นทำสังคายนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชก็ส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่ในนานาประเทศ รวมทั้งหมด ๙ สาย

การทำสังคายนาทั้งสามครั้งนี้ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาท เพราะเป็นการปรารภเรื่องพระธรรมวินัยเป็นหลัก แต่การสังคายนาต่อๆ มาเป็นการปรารภที่จะจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรและชำระอักษรมากกว่าเหตุผลอย่างอื่น

การสังคายนาครั้งที่ ๔ ทำเมื่อพุทธศักราช ๖๔๓ ที่เมืองซาลันธร แคว้นกัศมีระ (แคชเมียร์) ตอนเหนือของประเทศอินเดีย โดยมีความประสงค์ที่จะบันทึกคัมภีร์ฝ่ายมหายานเป็นภาษาสันสกฤต. มีพระเจ้าร่วมเป็นการสงฆ์ ๕๐๐ กว่ารูป พระเจ้ากนิษฐกะเป็นองค์อุปถัมภ์ การสังคายนาครั้งนี้มีการจารึกพระธรรมลงบนแผ่นทองเหลืองเก็บไว้ในหีบศิลา เก็บรักษาไว้ในพระ

เจดีย์ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทไม่บันทึกการสังคายนาครั้งนี้ แต่นักประวัติศาสตร์บันทึกไว้ จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในหมู่ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเหนือคือมหายาน ส่วนพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทไม่ยอมรับการสังคายนาครั้งนี้ โดยเฉพาะในประเทศลังกาไม่ยอมรับโดยประการทั้งปวง

ดังนั้นการสังคายนาในประเทศอินเดียจึงมี ๓ ครั้งตามความคิดเห็นของนักการศาสนา* หรือ ๔ ครั้ง ตามความคิดของนักประวัติศาสตร์

ในสมันตปาสาทิกา ในส่วนที่ว่าด้วยพระวินัยปิฎก พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า เมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้ว พระมหินทเถระพาพระคณะสงฆ์รวม ๕ รูป เดินทางไปยังเกาะลังกา ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มีการประชุมสงฆ์ ให้พระอริยฐานะสวดพระวินัย นับเป็นการสังคายนาพระวินัยปิฎก และกล่าวกันว่ามี การสังคายนาทั้งสามปิฎก ทำที่วัดอุปาราม เมืองอนูราธปุระ เมื่อพุทธศักราช ๒๓๘ (หลังจากการทำสังคายนาที่เมืองปาฏลิบุตรเพียง ๓-๔ ปี) โดยมีพระมหินทเถระเป็นประธานสงฆ์ นับเป็นการสังคายนาครั้งแรกในเกาะลังกา ครั้งที่ ๔ ในสายเถรวาท (ยกเว้นพม่า)

ต่อมา เมื่อปีพุทธศักราช ๔๓๓ ในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามนีอภัย ในเกาะลังกา เกิดความคิดเห็นว่า เพราะภูมิปัญญาในการท่องจำของกุลบุตรเสื่อมถอยลง ถ้าใช้วิธีการท่องจำพระพุทธพจน์ อาจทำให้เกิดความผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ง่าย จึงตกลงจารึกพระพุทธพจน์ลงในใบลาน พร้อมทั้งอรรถกถา สังคายนาครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ ๒ ของลังกา ทำที่อาโลกเลนสถาน มตเลขนบท (มาลัยชนบท ในภาษาไทย) มีพระรักขิตมหาเถระเป็นประธานสงฆ์ บางมติรับรองการสังคายนาครั้งนี้ บางมติไม่ยอมรับ แต่กระนั้นก็มีผลมหาศาลต่อพระพุทธศาสนาในเมืองไทย เพราะเป็นสายเดียวกันคือสายของเถรวาท

พระไตรปิฎกในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยโดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ เมื่อคราวที่ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ เสร็จแล้ว อันเป็นสายของพระสมณทูตที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ หลังจากนั้นประเทศไทยก็ได้มีการติดต่อกันโดยนามของพระพุทธศาสนากับประเทศลังกาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา กระทั่งในสมัยที่พระพุทธศาสนาในลังกาถูกชาวต่างชาติคุกคามจนพระภิกษุสามเณรเกือบสูญสิ้นไปจากลังกา ประเทศไทยก็ได้ส่งพระสมณทูตไปทำการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวลังกา ประดิษฐานวงศ์

* โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนานิกายฝ่ายเหนือ หรือมหายาน

สมณะของประเทศไทยในประเทศลังกาเรียกว่าสยามวงศ์ ทำให้พระพุทธรูปยืนพื้นตัวอีกครั้ง ดังนั้นจึงทำให้ความสับสนของพระไตรปิฎกของทั้งสองประเทศเป็นไปโดยการอาศัยซึ่งกันและกันตลอดมา

พระไตรปิฎกในประเทศไทย ยังไม่ทราบชัดว่าฉบับแรกได้มาจากไหน ได้มาอย่างไร โดยผู้ใด เพราะมีแต่บันทึกเกี่ยวกับการชำระและจารลงในใบลาน แล้วชำระและจัดพิมพ์เป็นเล่มเท่านั้น ไม่ได้ระบุว่าเอาต้นฉบับจากที่ใดมาชำระ แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม พระไตรปิฎกในประเทศไทย มีความเป็นมา ๔ สมัยด้วยกัน คือ

สมัยที่ ๑ ชำระและจารลงในใบลาน ทำที่วัดโพธาราม เมืองเชียงใหม่ สมัยพระเจ้าติโลกราช เมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๐๒๐ โดยใช้อักษรไทยลานนา

สมัยที่ ๒ ชำระและจารลงในใบลาน ทำที่วัดพระศรีสรรเพชญ์* สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๓๑ โดยชำระและแปลฉบับอักษรลาว อักษรรามัญ เป็นอักษรขอม

สมัยที่ ๓ ชำระและพิมพ์เป็นเล่ม ทำที่กรุงเทพฯ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๓๑-๒๔๓๖ โดยวิธีปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทย แล้วชำระแก้ไขและพิมพ์เป็นเล่ม

สมัยที่ ๔ ชำระและพิมพ์เป็นเล่ม ทำที่กรุงเทพฯ สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๘-๒๔๗๓

ระยะต่อมามีการชำระและพิมพ์เป็นเล่มกันโดยทั่วไป และมีชื่อเรียกเป็นการเฉพาะ เช่นพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับมหาจุฬา** พระไตรปิฎกฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐. ที่ล้าหน้ากว่านั้นก็คือพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับคอมพิวเตอร์ ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

* วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในปัจจุบัน

** ซึ่งว่ากันว่าสมบูรณ์ที่สุดในบรรดาพระไตรปิฎกที่พิมพ์เป็นเล่ม

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างเครื่องเซ่นสรวง บวงสรวง สังเว

การเซ่นสรวง การบวงสรวงสังเว แม้ไม่เกี่ยวกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็มีส่วนที่ปรากฏในวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้มีปรากฏมากมาย เช่นการจะสร้างบ้านก็มีการเซ่นสรวงเจ้าที่เจ้าทาง มีการบวงสรวงสังเวเทวดาก่อนสร้างบุญกุศลอย่างอื่น หรือแม้แต่การที่พระภิกษุสงฆ์จะสวดพระปริตรก็ยังมีอัญเชิญเทวดามาฟังด้วย ซึ่งถือว่าการฟังพระสวดนั้นเป็นการฟังธรรม การสังเวเทวดา การฟังพาสังค์กดีลสิทธิ เหล่านี้ได้สร้างจุดอ่อนให้เกิดขึ้นในชุมชนที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ กระทั่งนักปราชญ์บางท่านเช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นต้น ได้แสดงความเป็นห่วงว่าจะเป็นการเพื่อผืนถึงอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์มากกว่าที่จะให้ความสำคัญในศักยภาพของมนุษย์

ในภาคผนวกนี้จะนำเสนอเฉพาะที่ปรากฏว่าเคยมีใช้กันแล้วเท่านั้น มิได้มุ่งหวังที่จะเน้นให้เห็นถึงความสำคัญต่อการนำมาเป็นเครื่องประกอบในการปฏิบัติศาสนธรรม และแม้ว่าอย่างนั้นก็ไม่ได้ห้ามเหยียดว่าเป็นสิ่งเลวทรามแต่อย่างใด เพราะข้อเท็จจริงทางสังคมย่อมปรากฏเช่นนี้ได้เสมอ สังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนากลมกลืนใจมานานแล้วก็ตาม แม้กระนั้นก็มีเครื่องเซ่นสรวง บวงสรวงคู่กับการปฏิบัติศาสนกิจในความเป็นชาวพุทธมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ดังที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒ - ๑๐ ว่า ... มีพระอจนะ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว ป่าหมากกลาง มีโรมันนา มีถันถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก เบื้องหัวนอน เมืองสุโขทัยนี้ มีกฎพิหารปู่ครูอยู่ มีลรีดภงส์ มีป่าพร้าวปาลาง มีปาม่วงป่าขาม มีน้ำโคก มีพระชะพุงผี เทพดาในเขาอันนั้นเป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยงเมืองนี้ดี ผีไหว้ดีพลีปลุก ผีในเขาอันปลุกบ่เกรง*

---

* สิทธา พินิจภูวดล, วรรณกรรมสุโขทัย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕.

เครื่องพิธีการยกเสาเอก-โท

หลักฐานนี้เก็บจากพิธียกเสาเอกกุฏิสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย วัดศาลาลอยพระอารามหลวง จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยมีรายการดังต่อไปนี้

๑. เครื่องพิธีบวงสรวงสังเวยเจ้าที่-เทพารักษ์ ประกอบด้วย

๑.๑ หัวหมู พร้อมทั้งขา ๔ ขา และหาง ๑ หาง จำนวน	๑	ชุด
๑.๒ บายศรี (ปักธูปข้างละ ๑ ดอก)	๑	ชุด
๑.๓ ผลไม้ (ยกเว้นมังคุด, ละครุด, ลำไย, เงาะ, รางสาด, ระกำ)	๕	อย่าง
๑.๔ ขนมหวาน (ยกเว้นวุ้น)	๕	อย่าง
๑.๕ หมากพลู	๕	คำ
๑.๖ บุหรี่	๕	มวน
๑.๗ ข้าวสุก	๒	ถ้วย
๑.๘ กีบข้าว	๒	ถ้วย
๑.๙ เหล้า	๑	ขวด
๑.๑๐ น้ำดื่ม	๒	แก้ว
๑.๑๑ ดอกไม้สด	๒	กำ
๑.๑๒ ธูป	๑	ห่อ
๑.๑๓ เทียนพิธี เป็นเทียนเกลียว	๑	คู่
๑.๑๔ เทียนสังเวย	๙	เล่ม
๑.๑๕ เทียนทำน้ามนต์	๒	เล่ม
๑.๑๖ ด้ายสายสิญจน์	๑	ม้วนใหญ่
๑.๑๗ ธงทำด้วยกระดาษสีแดง, เขียว, เหลือง, บานเย็น พร้อมคันธง	๔	อัน

๒. เครื่องพิธีประดับเสาเอก ประกอบด้วย

๑. ร่มกระดาษสีแดง	จำนวน ๑	คัน
๒. หนอกกล้วยน้ำว้า	๑	หน่อ
๓. ช้อย	๑	ลำ
๔. ผ้าแพร สีแดง, สีเขียว อย่างละผืน	รวม ๒	ผืน
๕. พวงมาลัยดอกไม้สด	๑	พวง
๖. สร้อยคอทองคำ	๑	เส้น

๓. เครื่องประดับเสათู ประกอบด้วย

๑. ร่มกระดาศสีแดง	จำนวน	๑	คัน
๒. ผ้าแพรสีเหลือง, สีบานเย็น(ชมพู) อย่างละผืน	รวม	๒	ผืน
๓. พวงมาลัยดอกไม้งด		๑	พวง
๔. สร้อยคอทองคำ		๑	เส้น

๔. เครื่องพิธีใส่กันหลุม หลุมละเท่าๆ กัน ประกอบด้วย

๑. ใบไม้มงคล ๙ อย่างคือใบเงิน, ใบทอง, นาก, มะตูม, มะกรูด, ส้มป่อย, ขนุน, คุน, มะยม อย่างละ ๑๘ ใบ	รวม	๑๖๒	ใบ
๒. พลอยสี ๙ สี	จำนวน	๒	ตลับ
๓. เหรียญบาท		๑๘	เหรียญ
๔. แป้งข้าวหมาก		๑๘	เม็ด
๕. ถั่วเขียว, เหลือง, ดำ, แดง และงาขาว อย่างละ		๑	ถุง
๖. ข้าวตอก, ดอกมะลิ, กลีบกุหลาบ, กลีบดาวเรือง		๑	ขัน
๗. แผ่นเงินแท้เขียนยันต์		๒	แผ่น
๘. แผ่นทองแดงเขียนยันต์		๒	แผ่น
๙. แผ่นนากเขียนยันต์		๒	แผ่น

๕. ถ้าบรรพบุรุษเป็นชาวจีน ควรซาแซ ด้วย

๖. ถ้ายกเสาโรงงานอุตสาหกรรม, บิมน้ำมัน, ฯลฯ โรงสี ควรตั้งโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูปบูชา กระจ่างรูป เชิงเทียน แจกันดอกไม้

๗. ควรจัดร่ม, เต็นท์, โต๊ะ, เก้าอี้, ผ้าขาวปูโต๊ะ, พาน, ถ้วยจาน, แก้วน้ำ, ขันน้ำมนต์

หมายเหตุ

ถ้าไม่ใช้ใบไม้มงคล ๙ อย่าง (ข้อ ๔.๑) จะใช้ใบไม้มงคล ๙ อย่างและอิฐเงิน ทอง นาก ๓ ก้อนแทนก็ได้ โดยใช้เสาเอก-เสათูอย่างละ ๑ ชุด

เครื่องบวงสรวงสังเวย

หลักฐานข้อมูลนี้ เก็บจากอนุสรณ์ทำบุญอายุ ๘๔ ปี พระครูปริชาวุฒิกุล (หลวงพ่อฮวด) กระทำพิธีเมื่อวันที่ ๑๐ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ ประกอบด้วย

๑. บายศรีปากชาม	๑	ที่
๒. กล้วยน้ำไทย	๑	ที่
๓. มะพร้าวอ่อน	๑	ผล
๔. ขนมต้มแดง	๑	จาน
๕. ขนมต้มขาว	๑	จาน
๖. หัวหมูสุก	๑	หัว
๗. เป็ดสุก	๑	ตัว
๘. ไก่สุก	๑	ตัว
๙. น้ำจิ้ม	๑	ถ้วย
๑๐. ผลไม้ (ตามแต่จะหาได้)	อย่างละ	๑
๑๑. หมากพลูบุรี	๑	พาน
๑๒. น้ำเย็น	๑	แก้ว
๑๓. น้ำชา	๑	แก้ว
๑๔. ผ้าขาว ปูที่ศาล และปูที่โต๊ะสังเวย	รวม	๒
๑๕. กระจ่างรูป	๑	ใบ
เชิงเทียน	๑	คู่
แจกันดอกไม้	๑	คู่
๑๖. เสื่อปูหน้าโต๊ะสำหรับผู้ยี่นบูชา	๑	ผืน
๑๗. ศาลเพิงตาเจ้าการ	๑	หลัง
(กว้างประมาณ ๑ ศอก ความสูง ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นชาน ทำยกได้)		
๑๘. โต๊ะสำหรับวางเครื่องสังเวย ตั้งหน้าศาล	๑	ตัว
๑๙. สัปทนปักหลังศาล	๑	คัน

คำบูชาเครื่องสังเวศ

สุปพยุชนสมุปนฺนํ ปรีกฤษฺณนฺต

โอมุ โนมุ พุทฺธรตนํ สรณํ คจฺฉามิ, โอมุ โนมุ ธมฺมรตนํ สรณํ คจฺฉามิ, โอมุ โนมุ
สงฺฆรตนํ สรณํ คจฺฉามิ,

อุปริมสมึํ ทิสฺสภาคะ, จตฺตารโ ทเววา มหาทเววา, จนฺโท จ สุริโย จ อินฺโท จ,
เสยฺยถิทํ, สฺฐิตโ จ สุรฺกฺโข จ เทวเสฏฺฐโ จ เทวปฺนุญฺโก จ, เอเต จตฺตารโ ทเววา มหาทเววา,
พุทฺธปสนฺนา ธมฺมปสนฺนา สงฺฆปสนฺนา, พุทฺธคารวา ธมฺมคารวา สงฺฆคารวา, เตหิ สฺมาคฺนฺต
วา ปรีกฤษฺณนฺต, สฺฐิตโ จ สุรฺกฺโข จ เทวเสฏฺฐโ จ เทวปฺนุญฺโก จ, จรํ วา สฺฐิตํ วา ติตฺถํ วา (นำ
จะเป็น ตัญญู มากกว่า) นิสินฺนํ วา สยฺนํ วา รตฺตี วา ทิวา วา, สพฺพทา รกฺขณฺต มหาทเววา"ติ

นมามิ อธิปตี มหาเทวํ ท่านผู้มีบุญญาธิการคือองค์พระปรเมศวรผู้เป็นเจ้าของได้มาครอบ
ครองว่ากล่าวบรรดาพราหมณ์ ฤๅษี มุนีให้เป็นกรรมสิทธิ์ แลอมรินทร์ราชาเจ้าอันเป็นประธานแก่
หมู่ นิกธมรคณา เทวดาอันรักษาสัตตพิศุภกษีในภูมิโลกนี้

แลกาลบัดนี้ ข้าพเจ้าจะกระทำพิธีกรรม บูชายาคะพิธีตามวิสัยจารีตโบราณ ขอเดช
อำนาจอิศวราชธาธิปตี จงประสิทธิกิจโดยอิสภาพแต่ .....(ระบุชื่อ)

ชัยยะ ชัยยะ ขอพรท้าววีรเทเวศจอมเทวิน

ชัยยะ ชัยยะ ขอพรพระเจ้าปิ่นจอมไกรลาส

ชัยยะ ชัยยะ ขอพรท้าวจตุมหาราชจตุโลกบาล

ชัยยะ ชัยยะ ขอพรเทพทุกสถานตั้งแต่ภูมิเทวัญสรรพกษีเทวินทร์สิ้นทั้งอากาศ เทว
วิมาน เทวสถาน

ชัยยะ ชัยยะ ขอพรเทพผู้ทรงมหุศรัคดาหาญทุกๆ พระองค์จงทรงพระกรุณา เชิญ
ช่วยอภิบาลบริรักษ์แต่ .....(ระบุชื่อ) ให้ดำรงสุขสวัสดินิราศมัย นิราศอุปัทวะสรรพภัย เสวยสุข
ทุกเมื่อเทอญ ฯ

สรรพทุกขา วินาสฺสนฺติ สพฺพภยา วินาสฺสนฺติ สพฺพโรคา วินาสฺสนฺติ พุทฺธเตเชน
ธมฺมเตเชน สงฺฆเตเชน ทิวา ตปฺติ อาทิจฺโจ รตฺติมาภาติ จนฺทิมมา สนฺนทฺโ ชตฺติโย ตปฺติ ฉายี
ตปฺติ พุราหฺมโณ อถ สพฺพมโหรรตฺตํ พุทฺโธ ตปฺติ เตชสา"ติ ฯ

สิทธิกิจจํ กิจจานุกิจโดยชอบ คิดประกอบสร้าง กิจนั้นอย่ารู้ร้าง รุดได้ตั้งประสงค์เทอญ

สิทธิกุมมี การใดที่คิดปอง ฉลองพระเดชเจ้าหน้า ออย่าเวรอย่าล่าช้า สฤษฏีได้ดัง
ประสงค์พลันเทอญ

สิทธิการิชย ตถาคโต พระสัพพัญญุตริสรู้จบ มารสงบหนักแล้ว ขออุบ้ทวันตรรายแคล้ว
คลาดพ้นภัยพาล ฉะนั้นมา

สิทธิเตโช ชโย นิจุจํ เดชเรื่องปรากฏ ผู้ทรยศปองร้าย จงกลับแพ้พ่าย ผ่องพ้นภัยพาล
เทอญนา

สิทธิลาโภ นิรันดรํ ลาภทุกสิ่งสรรพ จงนิรันดรพลังพัน ดังนทีทั่วทัน ออย่ารู้ขาดสายเลย
นา

สพฺพสิทธิ ภาวนตุ เต ขอสรรพพร จงประสิทธิ แต่อย่าช้า ให้สำเร็จสมดังข้า ....(ระบุชื่อ
ผู้กล่าว) พร้อมพร้านี้เทอญ

คำบวงสรวงสังเวย

ข้าแต่เทพเจ้าทั้งปวง วันนี้ ....(ข้าพเจ้า) จักได้จัดการกระทำพิธี .....(ระบุงาน) ในงาน
ครั้งนี้ ...(ข้าพเจ้า) ได้จัดเครื่องกระยาสังเวยบวงสรวงอันวิเศษ ประกอบด้วยธูปประทีปบุปผา
มาลาสุคนธมาลย์นานาประจงจัดสรร จัดสักการเป็นเทวดาพลี ฉะนั้น ... (ข้าพเจ้า) ขออัญเชิญ
เทพเจ้าทั้งปวงทั่วทุกจักรวาล คือพระสยามภูวญาณผู้เป็นใหญ่ แลท่านที่เป็นสัมมาทิฏฐิ เป็น
สัตบุรุษ เป็นพระบรมโพธิสัตว์ และพระสยามเทวาธิราชทุกๆ พระองค์ก็อัฐเชิญมา พระเสื่อเมือง
พระทรงเมืองในจังหวัด...(ระบุจังหวัดที่ทำพิธี) นี้ก็อัฐเชิญมา แลพระเสื่อวัดคืออดีตเจ้าอาวาส
วัด.... (ระบุชื่อวัดที่ทำพิธี) นี้ทุกๆ องค์ก็นิมนต์มา และบรรพบุรุษที่สร้างวัด ....(ระบุชื่อวัดที่ทำ
พิธี)... และบรรพบุรุษที่ได้ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์วัด.....(ระบุชื่อวัด) นี้ตลอดมาถึงกาลบัดนี้ ก็
เชิญมา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในวัด.....(ระบุชื่อวัด) นี้หรืออยู่ในย่านนี้ก็ขอเชิญมา และพระภูมิ
เจ้าที่ เจ้ากรุงพาลีเมื่อได้สดับเสียงนี้แล้ว โปรดเสด็จมารับเครื่องกระยาสังเวยสรรพเหล่านี้ให้อิม
หน้าสำราญ แล้วอนุโมทนาในพิธี.....(ระบุพิธีกรรม) ในงานอันเป็นมงคลพิธีนี้ด้วย และขอ
อานุภาพของเทพเจ้าทั้งปวงนั้นช่วยดลบันดาลให้งานคราวนี้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยเป็น
ผลดี ให้สมดังความปรารถนาของ (ข้าพเจ้า) จงทุกประการ และขออานุภาพของไทยเทเวศรทั่ว
สกลจักรวาลให้ช่วยทำอารักขาภิบาลบำบัดภัย สรรพอันตรายใดๆ จงหลีกภัยยากลำบากภายใน
พิธีการกุศล และขออำนาจพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ช่วยป้องกันอุบ้ทวะนั้นๆ จงนิรโรค สรรพ
โรคาพยาธิอย่าเกิดมี ให้เจริญศรีชัยสิทธิสถาพร บังเกิดสุขสมโมตรเกษมศานต์แก่ผู้ที่มีร่วมงาน
กุศลมงคลพิธี ขอให้พระสงฆ์สามเณรในวัด.....(ระบุชื่อวัด) นี้ทั่วทุกท่านมีเจ้าประคุณ ท่านพระ...

เป็นประมุข จงปรีเปรมเกษมสุขนิราศภัย ตลอดลงไปถึงทายกทายิกาสาธุชนสัตบุรุษผู้มีจิตบริสุทธิ์ ด้วยศรัทธา ขอให้มีความวัฒนาทั่วทุกคน จะปรารถนาอิฏฐผลสิ่งใดๆ อันเป็นไปโดยสุจริต ขอให้สำเร็จกิจตามมโนรถ กอปรไปด้วยทรัพย์สฤงคารบริวารยศเกียรติคุณอนเนกสุนทรการบวรผล ประสบสิ่งมิ่งมงคลจงทุกทิพาราตรีกาล เทอญ

คำแต่ียงเทพเจ้า

สุณาตุ เม ภนุเต เทวดา, ยา สา ภูมา จ เทวดา ปิสาจา เคนคามรฐฐา จ รุกขา ๕ ยทิ สงฆสสุส ปตตกลล ๕ เทวดิ ปิสาจิ ภูมิยิ สมุหนติ ๕ ยสสายสมโต ขมติ ๕ เติสสุสา ภูมา ปิสาจา เทวดา ปิสาจา สมุคคาโต ๕ โส ตุนุสสุส ๕ ยสส นกขมติ โส ภาสติ ๕ สมุหตา สา เทวดา ปิสาจา ภูมา ๕ ขมติ สงฆสสุส ๕ ตสุมา ตุนุหิ ๕ เอเวมตี ธารยามิ ๕

(คำแปล) ขอเทวดาทั้งปวงจงฟังข้าพเจ้า เทวดาที่สถิตภาคพื้นก็ดี ที่เป็นปีศาจก็ดี ที่ อารักขาบ้านเรือนและรัฐก็ดี ๕ ถ้าความพร้อมพร้อมของหมู่เทวดาที่เป็นภูมมเทวดาและปีศาจเทวดา ประชุมกัน ภูมมเทวดาและปีศาจเทวดาย่อมชอบใจต่อผู้ใด เขาย่อมชอบใจร้องเรียกผู้ดูษณีภาพ ผู้ถอนตัวออกจากปีศาจเทวดาและภูมมเทวดาผู้พร้อมกันแล้ว ย่อมชอบใจ เพราะเหตุนี้ ความ ดูษณีภาพจะมีแก่หมู่ ขอพวกท่านจงทรงจำชื่อนั้น ด้วยประการฉะนี้เทอญ

การลาเครื่องสังเวย

เมื่อคะเนดูว่ารูปที่จุดเมื่อบวงสรวงสังเวยนั้น ไกลจะหมดดอก จะต้องให้เหลือไว้บ้าง (อย่าให้รูปหมดดอก) เพื่อที่จะได้เหลือกินเหลือใช้ ถ้าปล่อยให้รูปหมดดอกก็แสดงว่า เทพเจ้าจะ นำไปหมด ดังนั้น จึงต้องเหลือไว้

คำลาเครื่องบวงสรวงสังเวย

สส เสถ์ มงคลี เทวาน์ ยาจามิ

ข้อห้ามบางประการเกี่ยวกับเครื่องบวงสรวง

เครื่องบวงสรวงสังเวยที่เหลือจากเทพเจ้านั้น ห้ามถวายพระเป็นอันขาด ว่ากันว่า พระมีศีลมากกว่าเทพเจ้า จะเป็นบาปเป็นกรรมเข้าทำนองที่ว่าเทพเจ้าเสวยเรื่องสังเวยก่อนพระฉัน (ข้อเท็จจริงนั้น พระจะฉันไม่ได้เด็ดขาด เพราะถ้าขึ้นลงมือฉันก็เท่ากับว่าพระกระทำมีจนาซีพมากกว่าเหตุผลอย่างอื่น)

ประวัติผู้วิจัย

พระมหามานพ เจือจันทร์ (ฉายา : ปิยสีโล) เกิดวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๔. ณ บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลแดล อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

พุทธศักราช ๒๕๒๙. จบการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นนักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดสุรินทร์

พุทธศักราช ๒๕๓๕. จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพระพุทธศาสนา จากมหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช

พุทธศักราช ๒๕๓๖. จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพระพุทธศาสนา เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค สำนักเรียนคณะจังหวัดสุรินทร์

พุทธศักราช ๒๕๓๖. จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (เกียรตินิยม ๒) วิชาเอกสังคมวิทยา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

เข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคการศึกษาแรก ปีการศึกษา ๒๕๓๗ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคการศึกษาที่สอง ปีการศึกษา ๒๕๔๐.

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน : เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์.

งานพิเศษ : อาจารย์พิเศษ สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศรีไผทสมันต์ (กรมสามัญศึกษา) สุรินทร์. ครูสอนจริยธรรมนักเรียนระดับบริหารและระดับอนุบาล โรงเรียนอนุบาลสุรินทร์

